

SÖTÉR ISTVÁN

BUDAPEST — OTTHON

S. Jász Vera rajzaival

Néha azzal szórakozom, hogy úgy megyek végig Budapest jólismert utcáin, mintha valamely idegen városban járnék, — városban, melynek házait egyenként is érdemes szemügyre venni, földszinttől a tetőzet szerényen rejtező díszéig. Ilyenkor meglepetéssel látom szobroknak, feliratoknak, rácsoknak mily bőséges tárházát nyújtják e házak, melyeknek eddig csak kapuját s üzleteit söpörte végig pillantásom, sietős utak során; tunya kószálásaidon számlálhatod csak össze, hány Merkurt és nemtőt, szárnyas, allegórikus nőalakot, mitológiai hőst, dúskeblű kariatidát és griffmadarat rejt Budapest tetőinek magassága! S maguk a »bérpaloták«, végig az Andrássy-úton, vagy Bajcsy-Zsilinszky Endre úton, ezek a hol Firenzét, hol Londont idéző homlokzatok, mily szerényen és észrevétlen tudnak élni, mily elvontan és személytelenül az utca fölött, cégtáblák és reklámbetűk paravant-jai mögé húzódva, bádog, habarcs és mozaik minő pompái hervadnak füst és homály lugasában, egy dadogó, lelkes jelbeszéd mily idejétmult, feledett költészete!

S elgondolni, hogy az utcát nemcsak a falak és homlokzatok jelentik, a kifelé fordulók, hanem mindaz is, amit maguk mögé rejtenek: az otthonok! Mohó, kínzó kíváncsiság ösztökélte önkényes utakra képzeletem, Budapest egynémelyik ablaka alatt, különösképp esti órákban, kigyúló csillárok és lámpák utcára hulló, mértani fényábrái közt lépkedve, amikor úgy érzem, ezek a perspektívai módon elnyúló alakzatok, ablakok és regényes kiugrók sötétbe hulló vetületei rejtélyesen azzal az étellel kapcsolnak össze, mely odafönn, az emeleti szobák falai és bútorai közt, újból és újból valami izgalmas és tanulságos esemény szemtanúságától foszt meg. Kosztolányi egyik versével ajkamon néztem valamikor a ködbe és esőbe kivilágító ablakokat, képzeletben megkísérelvén a mögöttük jelenlevő sors részesévé válni. Micsoda szégyentelen izgalommal lestem meg az idegen otthonokat, amikor erre alkalom adódott s micsoda ürügyeket ragadtam meg, hogy falaik közé hatoljak, egy-egy kevéssé ismerős városrészben — legtöbbször »lakásnézés« ürügyén — amikor ezek a »környezettanulmányok« nem csupán emberek és osztályok, de szinte egy egész ország, vagy éppen Közép-európa jellemét és titkait leplezték le előttem.

Budapestet ma sem csupán az utcák és terek, hanem az otthonok is jelentik számomra, a fényűzők és szegényesek, a hidegen, tárgyilagosan modernnek s az érzelmesen ódonnak, ahogyan Párizst és Rómát is egy-egy ötödik emeleti lakás erkélyéről, vagy kertre, folyóra nyúló szobák ablakából ismerhettem meg igazán. És semmit sem sajnálok jobban, mint azt, hogy nem lak-

hattam Budapest valamennyi kerületében, legalább néhány napig s hogy jólismert terek és utcák olyan arcai rejteznek még előlem, melyeket csak egy bizonyos ablakból, vagy szögletéről pillanthatnék meg.

A Belvárost is csak arról a kopár erkélyről ismertem meg igazán, mely szűk, benzinszagú utca fölé kiugrón, a Kálvin-téri templom buzogányos, zöld tetejét mutatta s a szemközti bérházban a szőnyegkereskedő lakását, sárgaernyős lámpa alatt, kisasztalnál vacsorázó leánykával; a kis szálloda sötét ablakai ugyan micsoda éjszakák emlékét őrizhették a szomszédban s miféle hajnali álmokon kürtölhettek végig a betonfeljárós autósín kigördülő kocsijai? A Rákóczi-út szépségét csak az Astoria-szálló egyik magas ablakából fedezhettem fel, vöröslő, nyárvégi estén, fák lombjai közt kigyúló lámpákkal, enyhe hajlattal tartván a Keleti pályaudvar narancssárga homlokzatának. A Szabadságtérteret és a Bazilikát csak egy minisztériumi szoba ablakából szerethetem, kétátlós, platánok szegélyezte utca távlatából, balkézt a szentély csúcsán fehérülő Krisztus-szoborral, térdtől felfelé s a Tőzsdeépület egyik barbár, bazaltsziklára emlékeztető tornyával jobbkézről.

Visszafordulni ezekből az ablakokból s a szobákban felfedezni ismét, amit az utcák másféleképp megmutattak! Sohasem fogom elfelejteni azt az idegen lakást, melynek sötétjében bútortól-bütorig tapogatództam, egy nagy álló óra érces-fájdalmasan kondult meg érintésemre, hogy az üres ablakkeretig botorkálhassak, melynek jégcsapos párkányára könyökölve a tulsó part mélységében égő Pestet szemléltem, lángcsipkés, belülről rózsaszínen világló házkockákat, a kelet felé húzó barna füstöt s a Parlament körüli térség vízfényes, matematikai csendjét. A Bicskei-utca ívlámpás kopársága új hangsúlyt nyer a cipész boltmögötti lakásában, bajszos katonafényképek alatt, az ikerágyakra vetett rojtos terítón, a klagenfurti látképét mutató üveglevélnehezéken. Volt idő, mikor csak szobákról és bútorokról szerettem volna írni s a berendezési tárgyak lelkéről, emberek helyett is az ő mozdulatlanságukban mutatván meg jellem és sors változásait.

A Corvin-tér kerti csendjét újból felfedezhettem a kis földszintes ház kapualjában, melybe színes üvegek szűrték a fényt, de a kissé dohos szobákban is, melyeknek szőnyege alatt lábam a padlózat leplezett mélyedéseiben bicsaklott meg. A Verpeléti-út külvárosi tágasságát, mérnöki szabatoságát egy dohányzósoba terebélyes bőrgarnitúráján ismertem fel ismét s a sötétbarna, kerek asztalokra helyezett sárgarézhámúartókon. A Kör-tér egymásba hurkolódó sínjeinek, pályaudvari nyüzsgésének hangulatától elválaszthatatlannak érzem egy alacsony mennyezetű szoba világoskék lakkozású, modern bútorait s a táncoló nőket ábrázoló kis szobrok kemény, hideg fémtestét. A Pozsonyi-út környékén sétálva, akár fel sem kellett kapaszkodnom valamelyik lépcsőház vöröscsompós falai között, hogy tévedhetetlen pontossággal leírhassem a szobahallos lakások heverőit, mely karosszékeit s a foxikutyát, vagy tenniszező nőt ábrázoló kerámiákat. Az Eszterházy-utcai szalónban megpillantott gobelin, fakult barna és zöld színeiben nem is a vadászatra vonuló Grand Turc lovait és udvarát ábrázolta számomra, hanem a Múzeum-kert környékének valóságos térképét, könyvtárszobák sötét tölgyfamennezetével, álmos portásfülkékkel, ófírenzei ízlésű, kovácsoltvas díszítésű kutakkal s a Múzeum szürke, nagy épületével, melyet olaszos, derűs sűrűjével, fények és lombok boldog szövédékeként ölel körül a kert.

Ködös, hideg éjszakára emlékszem, mikor a Lógodi-utca mellvédjéről figyeltem az ágybanfekve, kislámpa fényénél olvasó nőt, aki körül meghittség és védettség, meleg és nyugalom oly csodálatos bűvköre szövődött, oly vonzó és ellenállhatatlan varázslat, hogy szinte azonosultam vele, mintha válla fölé hajolva követném tekintetét a könyv sorain. S voltak otthonok, melyek egy zongorán játszott dallam szelid hurkait vetették utánam, az utcán elhaladtomban, hurrkokat, melyek oly feloldhatatlanoknak tetszenek még ma is.

Mily megilletődött félelemmel, mennyi gyanakvó izgalommal és aggódó kíváncsisággal kerestem is fel az ostrom után a lakásokat, melyeket valaha nagyon szerettem. A legszebbiknek csak romjait találtam a Werbőczy-utca hajlatában s mikor először léptem be barátom új otthonába, nikkelesen fénylő, hófehér bérház legfelső emeletén, mely annyira különbözött a régi lakás vastagfalú, meleget őrző szobáitól, — mikor először léptem be a makulátlan falak közé, az új bútorzaton végigtekintve, a romok közül megmentett tárgyakat kerestem, mint meghitt ismerőseit a szomorú messziségből visszatért — s egy-egy szék, szelence, gyertyatartó, régi könyvek arany-vörös gerince, valami szeretett vers rímeiként köszöntöttek, melyeket idézetnek szórtak szét egy idegen és megfjejhetetlen szövegben. De ámulva

áltam meg egy másik, jólismert lakás közepén is, melynek tulajdonosa épp akkor gazdagodott meg, amikor valamennyien elszegényedtünk: a falba mélyesztett vitrin mozdulatlan porcellánhalai, az asztalokra vetett brokátok, az óbor színében aranylő, kecses üvegek, a barokk-szentképek s a Makart ízlésében pompázó óriás vázák, — kacér iparművészet, kényes műértői igény és gyermeces habzsolás e naivul tarka zürzavara, meg-hökkentő volta ellenére vigasztalón, szinte biztatóan hatott: lám, e város csökönyös becsvágygal ragaszkodik a »szép lakás« álmához s egy frissen felkefált padlóra szintoly büszke, mint újjáépített hidaira az ország. S minél több helyen fordultam meg, annál elégedettebben tapasztalhattam, hogy Budapest nem csupán közterein épül újjá, de falai mögött is!

Romépület csak akkor igazán ijesztő és vigasztalan, ha valamelyik épen maradt csücskében életet látsz: kormos, meztelen emeletorok közt egy-egy üveges ablakot, vagy akár falemezzel borítottat s száradó ingeket, vagy halomba rakott tüzelőt az erkélyen. De mennyivel szomorúbb az ép otthon, melynek nincs lakója! A századeleji kis erdei házikók, zsindeles tetejükkel, parányi ablakokkal, tornácaikkal hasztalan várják már a régi lakókat: derékig érő fű az udvaron s elárvult vályuk, mint a messzi útra vitt gyermek elhagyott játékszerei... Őzek laktak itt és lámák, várkastélyszerű épület rácsai mögött farkasok s az operai díszletre emlékeztető udvaron, habarcsból feltornyozott sziklák hasadékaiban jeges-medvék, a hosszú, édeskésen bűzös folyosókon fekete párdúc és tigrisek. »rettentő szimmetriájuk« sárgafekete csíkozatával; monumentális szobájában nem nyugszik többé az elefánt s a madarak elől, melyek színes, parányi gyümölcsökként csüngtek az ágakon, a sűrű drótháló sem tudta mindörökre elzárni a legkegyetlenebb szabadságot. A tavat, melyben a flamingók dekadens, szürke-rózsaszín pompáját csodáltam, benőtte a sás.

Az elhagyott kert aszfaltos útain iskolás örömk emlékeit kereshetnéd s a hűtlen állatok, melyek az új Budapest gyermekeit legszebb vasárnap délutánaiktól fosztották meg, szagukat sem hagyták a ketreceikben — három pénzmaréce tollászkodik csupán a félköralakú rács mögött. Burma és Délafrika helyett — Hódmezővásárhely éghajlatát képviselik az új lakók.

Az állatok otthona egyre hidegebb lesz, puha bundáik, forró torkaik emlékét egyre inkább feledik a falak. Az emberek otthona, melyek fölött annyi félelem függött, annyi fenyegetés, szédültől és kirabolótlól, hidegből és kiszolgáltatatlótlól talán most lesz újra — édes otthon!

